

امنیت و شهر اسلامی

گردآوری و تألیف:

دکتر غلامرضا لطیفی

(دانشیار دانشگاه علامه طباطبائی)

ایمان قلندریان

(مدرس دانشگاه)

سرشناسه	: لطیفی، غلامرضا، ۱۳۳۹ -
عنوان و نام پدیدآور	: امنیت و شهر اسلامی / مولفان غلامرضا لطیفی، ایمان قلندریان.
مشخصات نشر	: تهران: جهاد دانشگاهی، واحد علامه طباطبائی، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۲۹۶ص: مصور، جدول.
شابک	: 978-964-7806-26-8
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: شهرسازی -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
موضوع	: City planning -- Religious aspects -- Islam
موضوع	: شهرسازی -- ایران -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
موضوع	: City planning -- Iran -- Religious aspects -- Islam
موضوع	: معماری اسلامی -- جنبه‌های جامعه‌شناختی
موضوع	: Islamic architecture -- Sociological aspects
موضوع	: معماری اسلامی -- ایران -- جنبه‌های جامعه‌شناختی
موضوع	: Islamic architecture -- Iran -- Sociological aspects
شناسه افزوده	: مدریان، ایمان، ۱۳۶۶ -
شناسه افزوده	: جهاد دانشگاهی، واحد علامه طباطبائی
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۵ ABP۲۳۲/۸۲ (۶)
رده‌بندی دیویی	: ۲۹۷ ۴۸۷
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۰۷۰۱

واحد علامه طباطبائی

نام کتاب: امنیت و شهر اسلامی

تألیف: غلامرضا لطیفی، ایمان قلندریان

ناشر: انتشارات جهاد دانشگاهی واحد علامه طباطبائی

نوبت چاپ: اول

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

تاریخ انتشار: پاییز ۱۳۹۵

چاپ: کیمیا قلم

صفحه آرای و حروفچینی: فائزه عباسی

بهاء: ۱۵۰۰۰ ریال

* مسئولیت مطالب کتاب به عهده مؤلف می‌باشد.

کلیه حقوق برای انتشارات جهاد دانشگاهی

واحد علامه طباطبائی محفوظ است.

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۷۸۰۶-۲۶-۸

ISBN: 978-964-7806-26-8

مرکز پخش: جهاد دانشگاهی - واحد علامه طباطبائی

تلفن: ۸۸۹۱۱۰۰۱-۳ ۸۸۹۲۶۴۶۲

سخن ناشر

نقش پژوهش در توسعه علمی فرهنگی و به دنبال آن در توسعه همه جانبه و فراگیر بر هیچ متفکری پوشیده نیست. پژوهش های بنیادین زیربنای استوار هر توسعه و پیشرفتی را شکل می بخشد. زمینه های رشد و تعالی جوامع را فراهم می سازد. تصور توسعه همه جانبه بدون این پژوهش ها، بصوری باطل و بیهوده است و بی گمان راه به جایی نمی برد و دیر یا زود در بستر تجربه به ویژه تجربه های ارزشمند بطلان آن بر همه آشکار می گردد. آثار تحقیقاتی ارزشمند همانند خون تازه ای است که در رگ های علم و دانش جاری می گردد و جانی تازه بدان می بخشد.

انتشارات جهاد دانشگاهی واحد علامه طباطبائی مفتخر است که برای نیل به توسعه علمی و فرهنگی به نشر آثار محققان ارجحان می برد. و آثار این عزیزان را به جامعه علمی عرضه می کند و از این رهگذر در راه توسعه علمی و فرهنگی نام هایی هرچند کوتاه برمی دارد. امید است نتیجه این تلاش زمینه های پیشرفت میهن اسلامی ما ایران را فراهم آورده، به سربلندی ملت ایران بیانجامد.

اسراران جهاد دانشگاهی

واحد علامه طباطبائی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۹.....	مقدمه
۱۳.....	فصل اول: مبانی مطالعات شهر اسلامی
۱۵.....	مقدمه.....
۱۶.....	تعریف شهر.....
۱۸.....	شهرنشینی در ایران.....
۲۵.....	تاریخچه مطالعات شهر اسلامی.....
۳۰.....	تقابل شهر اسلامی و شهر غربی.....
۳۴.....	آراء مرتبط با شهر اسلامی.....
۴۵.....	آسیب شناسی مطالعات شهر اسلامی.....
۴۸.....	شهر اسلامی.....
۵۱.....	ارکان شهر اسلامی.....
۵۱.....	۱- فضای فکری (انسان).....
۵۸.....	۲- فضای عملی و رفتاری.....
۶۵.....	۳- فضای عینی (کالبدی).....
۷۳.....	جمع بندی.....
۷۵.....	فصل دوم: امنیت از منظر اسلام
۷۷.....	مقدمه.....
۷۹.....	امنیت.....
۸۱.....	ابعاد امنیت.....

۸۶	تاریخچه‌ای کوتاه از جنگهای ایران
۸۷	امنیت در اسلام
۸۹	ضرورت امنیت از نظر دین اسلام
۹۵	مفاهیم اساسی مرتبط با نظریه امنیت در اسلام
۹۵	دنیا
۹۷	ایمان به خدا
۹۹	ارزش انسانی و سعادت همگانی
۱۰۱	آخت
۱۰۲	جهد
۱۰۵	امر به معروف و نهی از منکر
۱۰۷	ابعاد دفاع و امنیت را اندیشه دفاعی امام خمینی (ره)
۱۱۹	فصل سوم: تهدید و امنیت در دوران معاصر
۱۲۱	مقدمه
۱۲۱	امنیت ملی
۱۲۴	مراجع امنیت
۱۲۵	منابع تهدیدها
۱۲۷	تهدید امنیتی
۱۲۸	تهدیدات تروریستی
۱۲۹	جنگ
۱۳۶	نظریه‌های جنگ
۱۴۳	جنگ‌های بی‌قاعدم
۱۴۴	تنوری واردن
۱۴۷	مناطق آسیب‌پذیر
۱۵۰	جنگ شهری
۱۵۲	دفاع شهری
۱۵۸	نقش کالبد (معماری و شهرسازی) در دفاع شهری
۱۶۴	اصول معماری در کاهش خسارات

۱۶۹	 اصول شهرسازی در کاهش خسارات
۱۷۱	 ۱- ساختار شهر
۱۷۲	 ۲- بافت شهر
۱۷۵	 ۳- کاربری اراضی
۱۷۷	 ۴- امنیت وجودی
۱۷۷	 ۵- سلولار نمودن شهرها و پایداری
۱۷۸	 نقش مولفه‌های رفتاری (اجتماعی فرهنگی) در دفاع شهری
۱۷۹	 ۱- انسجام اجتماعی
۱۸۲	 ۲- انسجام فرهنگی
۱۸۴	 ۳- تغییرات - معیت
۱۸۵	 ۴- همبستگی ملی
۱۸۹	 ۵- مشارکت اجتماع
۱۹۲	 ۶- روحیه
۲۰۱	 جمع بندی
۲۰۳	 فصل چهارم: امنیت و شهر اسلامی
۲۰۵	 مقدمه
۲۰۸	 ملاحظات دفاعی امنیتی شهر اسلامی
۲۰۹	 ۱- انسان
۲۱۱	 ۲- رفتار
۲۱۴	 ۳- کالبد
۲۲۱	 تجلی اصول اجتماعی در کالبد شهر اسلامی
۲۲۹	 فصل پنجم: نتیجه‌گیری
۲۳۱	 امنیت از منظر اسلام
۲۳۴	 شهر (محیط زندگی) اسلامی
۲۴۱	 شهر اسلامی امن
۲۴۹	 راهبردهای مرتبط
۲۶۱	 کتابشناسی

پیوست اول: رویکردهای افزایش تاب آوری شهرها در برابر تهدیدات ۲۷۵

مدیریت بحران ۲۷۹

گروه‌های آسیب پذیر در شرایط بحران ۲۷۹

چرخه مدیریت بحران ۲۸۰

آمایش سرزمین ۲۸۴

آینده پژوهی ۲۸۵

دفاع ۲۸۵

دفاع عامل ۲۸۶

دفاع غیرعامل ۲۸۷

ادول پدافند (دفاع) غیر عامل ۲۸۸

www.ketabchi.ir

مقدمه

یکی از مهم‌با اهمیت، پیچیده و جدید در دنیای امروز و در بسیاری از مباحث سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و... موضوع و مفهوم "امنیت" است. امنیت از مقوله‌های اساسی است که نیاز به آن در تمام ابعاد زندگی بشری به نحوی ملموس و موثر احساس می‌شود و از دیرباز تا کنون تلاش در جهت تحقق آن در حیات انسانی منشأ تحولات و دگرگونی‌های فراوان شده است. انسان در صحنه زندگی اجتماعی، فکری، سیاسی و اقتصادی خود، با توجه به نحوه نگرش به هستی و ابعاد آن، نسبت به پدیده‌های گوناگون، احساس امنیت یا ناامنی می‌کند و با این احساس، در صدد بهره برداری، همکاری، مشارکت و یا مبارزه بر می‌آید. یکی از اساسی‌ترین انگیزه‌های زندگی جمعی و مدنی انسانی، ضرورت تامین امنیت و در نتیجه توی آن ضرورت تقسیم کار بوده است.

امنیت محیط زندگی از دیرباز مورد توجه برنامه‌ریزان و سازندگان شهرها و ممالک بوده است به طوری که محققان یکی از دلایل یکجانشینی و تمرکز و وجود آمدن شهرها را تامین امنیت و حفاظت از جان و مال افراد در برابر حملات اقوام وحشی و دشمنان بیان نموده‌اند. به طوری که یکی از وظایف مهم حاکمان تامین امنیت و حفظ تمامیت ارضی کشور بوده و عدم توانایی حاکم در تامین چنین مسائلی باعث قیام و شورش و اعتراض و سست شدن پایه‌های حکومت و تغییر حاکم یا نهایتاً تغییر حکومت می‌شده است.

بسیاری از متفکرین و حکمای تمدن اسلامی به موضوع مربوط به محیط و فضاهاى عمومی پرداخته و مختصاتى را نیز برای آن ذکراند. یکى از علل عمده‌اى که برای لزوم متصف بودن محیط زندگى به صفات مطلوب و برى بودن آنها از ویژگی‌هاى منفى ذکر مى‌نمایند، تأثیرات مثبت و منفى آنها بر ایمان مردم و به عبارتى توجه به تأثیرات فرهنگى آنهاست.

معنادار بودن محیط و تأثیر محیط بر ذهن انسان و معنایی که از تماس با محیط به او القاء مى‌شود موضوعاتی هستند که نه تنها از طریق استدلال منطقی، بلکه با روش‌هاى تجربى نیز به اثبات رسیده‌اند. بارزترین ویژگی‌هاى تأثیرگذار محیط بر انسان عبارت از نمادها، نشانه‌ها، تناسبات، صدا، نور، عملکردها و منشأ آنها مى‌باشند. این موارد تنها وجه مادی و ظاهرى برده اثرات ناشی از آنها را در مقولاتى چون هویت، تشخیص، احساس تعلق به مکان، احساس راحتی، احساس امنیت، و تذکر معانی معنوی و روحانی مى‌توان مورد توجه و بررسی قرار داد. در واقع، محیط مى‌تواند با القاء ارزش‌ها و ضد ارزش‌ها جهت‌گیری فرهنگى جامعه را تعیین نماید. به عنوان مثال، محیط مى‌تواند "وحدت" را افزایش و یا کاهش دهد و جامعه را به فردگرایی متمایل کند. مثلاً کالبد همگن، هماهنگ و متعادل یک شهر که عاری از تعلق عناصر مادی و یا اظهار تشخیص و تمایز انسان‌ها توسط ساختمان‌ها باشد، تأثیر به سزایی در حساس وحدت و همراهی و همدلی و تجانس اهل شهر خواهد داشت. از طرفی، سبک‌هاى که هر ساختمان آن بخواهد قد علم کند و خویش را از دیگران متمایز و البته برتر نشان دهد، عدم تعادل و ناهماهنگی مشهود مى‌شود. همچنین شرایط کالبدی و شکلی محیط، مى‌تواند امکان بروز خلاف و خطا و گناه را فراهم آورد یا امکان آن را تقلیل و متفی نماید.

این پژوهش با هدف تدوین چارچوب دفاعی امنیتی محیط زندگى (بستر، کالبد، عملکرد) بر اساس آموزه‌هاى اسلام و مبتنى بر مقتضیات دوران جدید در ۵ فصل تدوین شده است. در فصل اول به تعریف شهر اسلامى و کلیاتى درباره خوانش آن، در

مطالعات پژوهشگران غربی و شرقی اشاره شده است. در فصل دوم به تعریف امنیت در معنای عام و خاص آن و امنیت از منظر اسلام پرداخته می‌شود. فصل سوم به بررسی تهدید و امنیت "این زمانی" می‌پردازد در این فصل نظریات مربوط به جنگ، دفاع شهری، نقش کالبد و رفتار در دفاع و کاهش خسارات ناشی از جنگ ارائه می‌شود. با بررسی مقایسه‌ای نظریه‌ی «موج سوم، نسل چهارم و دوره‌ی چهارم جنگ» می‌توان به این نتیجه‌ی مشترک رسید که ماهیت سخت افزاری جنگ (با ویژگی‌هایی مانند آتش رجم، حضور گسترده تانک و زره و انبوه نفرات زمینی) در حال گذار به فضایی نرم‌افزاری، موری و مکانیکی و آشوب‌ناک است. این فضای جدید را بُعد پنجم جنگ در نظر می‌گیرند که بر به دلیل شباهت ویژگی‌هایش با ذهن انسان، آن را استعاره ذهن (شناخت) می‌نامند.

در فصل چهارم مصادیق تاثیرگذار شهر اسلامی بر امنیت محیط ارائه می‌شود. در فصل پنجم نیز نتیجه‌گیری کلی از مبانی و ارائه مدل چگونگی تغییر کالبد شهر با توجه انگاره‌های امنیت (برآمده از دین جدید) توضیح داده می‌شود.